

haastateltuihin: 82 % perusaineis-
tosta oli naisia. Haastatelluista 13 oli
naisia ja kuusi miehiä. Haastateltu-
jen keski-ikä oli 53 vuotta.

Kun ajatellaan tutkimuksen ta-
voitetta, suomalaisen häpeän tut-
kimusta, materiaali antaa ehkä
enemmänkin kuvaa myöhemmän
keski-ikäisten naisten häpeästä, jos-
kin ikävariaatio oli myös laaja: 19–
90 vuotta. Väittelijä on itse suorit-
tanut aineiston keruun, haastatte-
lut ja analysoinnin kiitettävän hy-
vin. Kvalitatiivisen tutkimusosion
materiaali on taltioitu tarkasti, jos-
kin se on ainakin sukupuolen suh-
teen viino ja tutkittavien selekoitu-
minen perusmateriaalista jää teks-
tissä epäselväksi.

Tutkimuksen laadullinen ana-
lyysi on suoritettu johdonmukai-
sesti. Tulosten esittely ja tutkimus-
prosessin strukturoitumisen kuvaus
kokonaisuudessaan olisi kuitenkin
voinut olla jäsentyneempää meto-
diikkaluvussa esitetyn kaavion mu-
kaisesti. Tutkimuksen ydinkatego-
riaksi koko tutkimuksessa muodos-
tui ”Lack of gaining love, valida-
tion and protection as the authen-
tic self”.

Raportissa kuvallisesti esitetty
malli on sinänsä mielenkiintoinen
ja perustuu esitettyyn aineistoon,
mutta jää mahdollisesti siinä mää-
rin yleiselle tasolle, että häpeäspe-
sifisyys hämärtyy. Lukiä jää tässä
yhteydessä kaipaamaan viittausta
nimenomaan suomalaiseen häpe-
ään, joka on tutkijan erityisfokus.
Toisaalta tutkija on johtopäätöslu-
vussa varsin erinomaisesti esittä-
nyt ydinkategorian keskeiset ulot-
tuvuudet. Esitetty jaottelu ”wrest-
lers”, ”survivors” ja ”defenders”
on mielenkiintoinen, ja se on tut-
kimuksen kannalta jopa spesifimpi
koko kuin ydinkategoria, mutta tu-
kee kuitenkin ydinkategoriaa.

Materiaali on teemoitettu hyvin
monipuolisesti ja siten, että edel-
lä mainittu mallintaminen saa siitä
vakuuttavaa tukea. Keskeiset tee-
mat tai kategoriat olivat: lapsuuden
ja nuoruuden kokemukset, hylkää-
misen, kaltoin kohtelun ja hyväksi-
käytön kokemukset, häpeän kanssa

selviytymisen strategiat ja tavan-
omaiset taktiikat ja häpeän seura-
ukset. Nämä jakautuivat 16 alatee-
maan tai -kategoriaan.

Valitut vinjetit ovat suurelta osin
vakuuttavia, mutta ainakin osassa
niistä on vaikea nähdä yhteyttä ni-
menomaan häpeään tai häpeäältä-
uteen. Toisaalta esimerkiksi syylli-
syyden ja häpeän toisiinsa kietou-
tuminen on osa tutkimuksen ha-
vaintoja. Tutkija mainitsee myös,
että yksi useimmin ilmaistuista tun-
teista oli pelko. Sitä hän ei kuiten-
kaan käsittele johdannossa, tulok-
sissa tai diskussio-luvussa. Kun lu-
kee tekstiä erillisten teemojen kuva-
uksena, syntyy monipuolinen kuva
häpeän tai häpeäältäituden kutou-
tumisesta hyvin moninaisesti tut-
kittujen psykologiaan ja historiaan.
Pidän tätä yhtenä tutkimuksen kes-
keisistä havainnoista. Esitetyistä
vinjeteistä syntyy kokonaisuudes-
saan rikas kudelma häpeän erilai-
sista ulottuvuuksista ja seurauksis-
ta. Vinjetit viittaavat myös siihen,
että materiaalia olisi mahdollista
analysoida edelleen syventyen joi-
hinkin erityiskysymyksiin.

Selkeää, eriteltyä vastausta alus-
sa esitettyihin tutkimuksen tavoit-
teisiin tutkija ei esitä, mutta vasta-
ukset kaikkiin tutkimuskysymyksiin
ovat löydettävissä tarkalla luke-
misella kokonaistekstistä. Tulokset
ovat kokonaisuutena vakuuttavas-
ti osoitettuja käytetyn metodiikan
avulla. Ne olisi kuitenkin voinut kir-
joittaa järjestelmällisemmin ja eri-
tellymmän. Johtopäätökset on tehty
asianmukaisesti vertaamalla kuta-
kin tulosta aikaisempaan tutkimuk-
seen. Uutta tietoa tutkimus tuot-
taa ennen kaikkea häpeästä yleisel-
lä tasolla, joten koko tutkimuksen
ekploratiivinen luonne toteutuu kii-
tettävästi. Sen sijaan erityisesti suo-
malaisen häpeän erityispiirteiden
hahmottaminen jää epämääräisem-
mäksi. Tutkimus on kokonaisuutena
merkittävä häpeän olemusta tar-
kasteleva perustutkimus.

JUKKA AALTONEN
PROF. EMER., JYVÄSKYLÄ

LEA RÄTTYÄ

Diakoniatyö yksilöllisenä ja
yhteisöllisenä auttamisena
yhteiskunnallisessa muu-
toksessa. Diss. Kuopion
yliopiston julkaisuja E 179.
Yhteiskuntatieteet 2009.
203 s.

Lea Rättyän väitöskirja *Diakonia
yksilöllisenä ja yhteisöllisenä aut-
tamisena* on monografia, jossa tar-
kastellaan tänä päivänä mielen-
kiintoista, vähän tutkittua, ja osal-
taan suuren yleisön keskuudessa
myös melko vähän tunnettua dia-
koniatyön tehtävää. Tutkimuksen
alkuun on rakennettu tiivis katsa-
us diakoniatyön historiallisesta ke-
hityksestä ja kehityksen yhteydestä
yhteiskunnallisiin muutoksiin. Esi-
tys on tarpeellinen ja mielenkiintoi-
nen tausta tutkimukselle. Jäin kui-
tenkin miettimään diakoniatyön
ja diakonisen hoitotyön (vrt. par-
ish nursing) eroja ja yhteneväisyyk-
siä sekä painopistealueita. Myös
se, miten näiden virkojen määrälli-
nen kehitys on edennyt kirkon pii-
rissä, olisi tuonut mielenkiintoisen
lisän esitykseen. Viitteinä käyte-
tyn lähdeaineiston luotettavuudes-
ta tai tasosta ei ole mainintoja. Eri-
laiset lähdeaineistot ovat toimineet
samanarvoisina lähteinä. Lisätietoa
erityisesti Oulun hiippakunnan eri-
tyspiirteistä ja kyseisen alueen his-
toriasta olisin kaivannut esitettyä
enemmän. Luku tuo kuitenkin ai-
hepiiriä tuntemattomalle tiiviin ja
sisällöltään relevantin katsauksen
tutkittavaan ilmiöön. Tutkija on eri-
tyisen ansiokkaasti ja mielenkiin-
toisesti sitonut diakoniatyön muu-
toksen yhteiskunnassa tapahtunei-
siin muutoksiin.

Luvussa neljä ja viisi avataan
tutkimuksen metodologisia ratkai-
suja. Luvut ovat perusteellisesti kir-
joitettuja ja osoittavat tutkijan pe-
rehtyneisyyden laadulliseen lähes-
tymistavan traditioon ja toteutta-
miseen. Luvut ”laadullinen lähesty-
mistapa” ja ”tutkimuksen vaiheet ja
eteneminen” (tutkimukseen osallis-

tujat tutkimusaineiston hankinta ja aineiston keruumenetelmä aineiston analyysimenetelmä) muodostavat laajan metodologisen kokonaisuuden tutkimuksen alkuun.

Viidennessä luvussa määritellään tutkimustehtävät ja tutkimuksen tavoite. Luku on tiivis ja informatiivinen. Siinä määritellään selkeästi tutkimuksen lähtökohdat, tutkimustavoite sekä esitetään viisi tutkimuskysymystä, joihin vastataan tutkimuksen tulososassa. Laadullinen lähestymistapa liittyy tutkimuksessa tutkimusaineiston luonteeseen, aineiston analyysiin sekä tietämisen tapaan. Kaikki edellä mainitut sitoumukset laadulliseen lähestymistapaan on tunnistettavissa tutkimusraportista. Tutkimusraportti on sinänsä toimiva ja perusteltu, joskin perinteinen.

Tutkijan mukaan mikään teoreettinen tausta ei ole ohjannut tutkimuskysymysten ja kyselylomakkeen kysymysten laadintaa. Siksi yhdeksi tärkeäksi kysymykseksi nousee, mikä on käytännössä vaikuttanut kyselylomakkeen kysymysten laadintaan. Sekä tutkimuskysymykset että kysymysten muoto ja sisältö ovat nimittäin selkeästi ohjanneet vastaajia vastaamaan tiettyyn suuntaan. Tutkimusaineisto muodostui ensimmäisessä vaiheessa 79 diakoniatyöntekijän vastauksista. Tällöin noin puolet (51,6 %) valituista osallistujista vastasi kyselyyn. Tutkija kuvaa itse sen, että tutkimusaineistosta ei löytynyt uutta. Tässä ei varmastikaan ole kysymys saturaatiosta vaan aineiston laadullisesta rajallisuudesta. Toisen aineiston keruun yhteydessä kyselylomakkeen palautti 76 vastaajaa, josta mukaan tutkimukseen soveltuvia (diakoniatyöntekijöiden) vastauksia oli 70. Tutkija ei mainitse, kuinka monta lomaketta hän jakoi tässä yhteydessä. Aineisto on analysoitu induktiivisesti sisällönanalyysillä kuudessa vaiheessa. Vaiheet on kuvattu huolellisesti. Kysymysten muoto on myös selkeässä yhteydessä tuloksiin. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kuvailla diakonia-työntekijöiden näkemyksiä

työnsä sisällöstä ja yhteiskunnallisen muutoksen työlle asettamista haasteista. Aiheesta on olemassa vähän aikaisempaa tutkimustietoa, joten käytetty laadullinen lähestymistapa sopii kyseisen ilmiön tutkimiseen.

Tutkijan vahvempi sitoutuminen johonkin laadulliseen lähestymistapaan olisi epäilemättä tuottanut mahdollisuuden monipuolisempien tai syvällisempää tietoa tarjoavien aineistonkeruumenetelmien käyttöön. Tämä olisi saattanut antaa ilmiöstä nyt esitettyä rikkaamman tuloksen. Samalla tutkija olisi löytänyt diakonissan ja diakonin työnsä laadullisia painopiste-eroja, joita tässä tutkimuksessa ei ole tarkasteltu. Nyt tutkimustehtävän sisältö ja erityisesti käytetty kyselylomake ohjasivat vastaajia tietyille urille. Ensimmäinen kysymys, ”minkälainen ihmisille pahoinvointia aiheuttaviin yhteiskunnallisiin rakenteisiin tekijöihin diakoniatyöntekijät haluavat puuttua?”, ohjasi vastaajia kuvaamaan työtään tietystä näkökulmasta. Sama näkökulma ilmeni jo tutkimuksen alkupuolen johdanto-osassa, jossa tutkija on esittänyt diakoniatyön suuntautuvan usein juuri tällaisiin, yhteiskunnan avun ulkopuolelle jäävien ihmisten auttamiseen. Mutta kapeuttaako tällainen lähestymistapa diakoniatyön tekijöiden kuvaamaa työtä kuvaa? Eikö diakoniatyö voisi kohdentua ihmisten pahoinvoinnin lieventämisen ohella monipuolisesti ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin ylläpitämiseen ja edistämiseen?

Tutkimuksen tuloksia esitellään luvussa seitsemän. Luku sisältää kuusi alalukua: ihmisen pahoinvointia aiheuttavat yhteiskunnan rakenteelliset tekijät, diakoniatyöntekijöiden valmiudet puuttua ihmiselle pahoinvointia aiheuttaviin yhteiskunnan rakenteellisiin tekijöihin, diakoninen yksilö-, perhe- ja yhteistyö, yhteisöllisyyden hyödyntäminen diakoniatyössä, diakoniatyön kehittäminen yhteiskunnan muutoksessa ja alustava malli diakoniatyöstä yhteiskunnallisessa muutoksessa. Jokaisen alaluvun lo-

pussa on yhteenveto tuloksista. Siihen liitetyt selkeät kuvat viimeistelevät huolellisen esitystavan. Tulosten esitystapa on selkeä, mutta osittain luettelomainen. Tämä on toisaalta ymmärrettäväkin. Monet diakoniatyöntekijöiden vastauksista kootut osiot olisivat yhden väitöskirjatyön tarkoitukseen riittäviä, eikä kyselylomakkeella kerätty aineisto sisältäne kovin syvällisiä ja konkreettisia kuvauksia yksityisistä aihealueista. Luvun sisältö on enimäkseen mielenkiintoista luettavaa, joskin sävyllään enemmän molli-voittoista kuin toivoa valavaa. Myös tulososiossa jäin kaipaamaan diakonissan ja diakonin työn eroja ja nykyisiä haasteita.

Luvussa kahdeksan tutkija pohdii tutkimustuloksia suhteessa aikaisempaan tutkimukseen ja tutkimuksen luotettavuuteen, lopuksi myös tutkimuksen etiikkaan liittyviä kysymyksiä. Tulosten pohdinta on monipuolista ja tukee suurelta osin aikaisempien tutkimusten tuloksia. Tämä luonnollisesti nostaa tulosten luotettavuutta ja tutkimuksen arvoa. Pohdinta osassa olisi voinut olla enemmän pohdintaa diakonissan työn historiallisesta merkityksestä ja tulevaisuuden mahdollisuuksista. Diakonisojen työn vertaaminen sairaanhoitajan ja terveydenhoitajan työhön ja toimenkuvaan olisi voinut olla syvällisempää. Erityisesti olisi ollut mielenkiintoista lukea tutkijan ajatuksia diakonisojen työstä ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä omassa seurakunnassaan.

Tutkimuksen luotettavuuden pohdinta kohdentuu aineiston keruuseen, aineiston analyysiin ja tulosten esittämiseen, kuten laadulliseen lähestymistapaan sopii. Lisäksi tutkija on esittänyt näkökulmia tutkimuksensa uskottavuuteen, vahvistettavuuteen ja siirrettävyyteen. Tutkimuksen luotettavuuden pohdinta on monipuolista ja tutkimuskirjallisuuteen perustuva. Myös tutkimuksen etiikkaan liittyvä pohdinta on tehty huolellisesti ja monipuolisesti. Tosiasiassa eettiset kysymykset liittyvät koko tutkimuspro-

sessiin, joka ilmenee myös tutkijan pohdinnassa. Johtopäätökset nousivat tutkimuksen tuloksista. Tutki- ja esittää tulostensa perusteella jatkokatutkimushaasteita. Tulosten perusteella olisi ehkä voinut löytyä myös rajatumpiakin jatkokatutkimusaiheita diakonisojen työn kehittämiseksi. Tutkimuksen suomenkielinen ja englanninkielinen tiivistelmä kuvaavat tutkimuksen tutkimusprosessin tiiviisti ja ymmärrettävästi.

Yhteenvedonomaaisesti totean, että väitöskirjan lähestymistapa ja käytetyt menetelmät sopivat ilmiön tutkimiseen. Tutkimusaineisto on kerätty kahdessa vaiheessa avoimia kysymyksiä sisältävällä kyselylomakkeella. Olen edellä esittänyt jonkun verran kritiikkiä joistakin tutkijan valinnoista, mutta kritiikki ei ole sen luontoista, että se vaikuttaisi väitöskirjan hyväksymiseen. Tutkimus tuo uutta, mielenkiintoista tietoa vähän tutkitulta alueelta.

SIRPA JANHONEN
PROF., OULU

MIKA NOKELAINEN
Vähemmistövaltiokirkon synty: Ortodoksisen kirkkokunnan ja valtion suhteiden muotoutuminen Suomessa 1917–1922. Diss. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 214. Helsinki 2010. 281 s.

Mika Nokelaisen väitöskirjan pääkysymys kuuluu, millaiseksi muotoutuivat Suomen ortodoksisen kirkkokunnan ja Suomen valtion suhteet vuodesta 1917 vuoteen 1922. Näiden suhteiden muotoutumista hän jäljittää tarkastelemalla neljää kirkon ja valtion suhteiden osatekijää: kirkkokunnan ylintä hallintoa, lainsäädäntöjärjestystä, kirkollista loutta ja uskonnonvapautta. Mainittuja osatekijöitä tutkimalla hän

selvittää, miten itsenäisen aseman ortodoksinen kirkkokunta Suomesa sai ja miten se vertautui Luterilaisen kirkon asemaan. Nokelainen on kiinnostunut myös siitä, toimiko luterilainen kirkkolaki ortodokseja koskevien säädösten mallina. Tutkimuskohteeksi nousee siten sekä ortodoksisen kirkon asemaa määritelleen lainsäädännöllisen prosessin synty ja vaiheet että tämän prosessin lopputulos.

Tutkimus kuuluu kirkkohistorian alaan. Tutkimuskohteena olevien säädösten kautta tutkimus liittyy myös suomalaiseen oikeushistoriaan. Tutkimuksella on lisäksi omat kiinnekohtansa poliittiseen historiaan ja hallintohistoriaan. Väitöskirjan tutkimuksen liittymäkohdat historian tutkimuksen kentässä ovat laajat, mutta tiettömään tai tienviittattomaan maastoon tekijän ei ole tarvinnut lähteä suunnistamaan. Venäjältä irtautuneen, veriseen sisällissotaan ajautuneen ja ensi askeleitaan itsenäisenä valtiona ottaneen Suomen vaiheita ja ratkaisuja on tarkasteltu runsaasti valtiolisessa ja poliittisessä historiassa, mutta myös sosiaalishistoriallisten ja kirkkohistoriallisten näkökulmien valossa.

Kirkkohistorian alalla Nokelainen liittyy valtion ja kirkon suhteiden sekä uskonnonvapautta koskevan tutkimuksen pitkään perinteeseen. Sitä ovat rakentaneet muun muassa Kauko Pirisen, Eino Murtorinteen, Kirsti Kenan, Mikko Reijosen, Aila Lauhan ja Juha Sepon tutkimukset ja artikkelit. Tutkimuksissa on tarkasteltu ennen kaikkea Suomen luterilaisen kirkon ja valtion suhteita, mutta myös laajemmin yleistä uskontopoliittikkaa. Tuorein tutkimus on Leena Sorsan väitöskirja, joka käsittelee Suomen luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen tulkintoja uskonnonvapaudesta 1900-luvun puolivälin jälkeen.

Ortodoksien ja ortodoksisen kirkon aseman kehitys on tutkimuksellisesti jäänyt vähemmälle huomiolle, mutta ei suinkaan kartoittamatta. Nokelaisen tutkimusajankohdan kannalta merkittäväksi nousee

U. V. J. Setälän väitöskirja vuodelta 1966. Sen otsikkona oli *Kansallisen ortodoksisen kirkkokunnan perustamiskysymys Suomen politiikassa 1917–1925*. Setälältä ilmestyi vuonna 1970 lisäksi teos *Suomalaista kirkollista idänpolitiikkaa 1917–1944*. Ortodoksien asemaan on kiinnittänyt huomiota lisäksi opetusministeriön historiaa kirjoittanut Veli-Matti Autio ja aihepiiriä ovat sivunneet myös Kirsti Kena ja Mikko Reijonen. Myös muita ortodoksista kirkkoa koskevia historiallisia tutkimuksia ja teoksia on ilmestynyt.

Nokelaisen tutkimuksellinen katse on siten suuntautunut jo aikaisemmin pöyhittyyn aihepiiriin. Usea tutkija on ennen häntä tarkastellut samaa tematiikkaa ja samoja säädöksiä: vuoden 1918 asetusta ortodoksisesta kirkkokunnasta, vuoden 1919 hallitusmuotoa ja vuoden 1922 uskonnonvapauslakia. Nokelaisen tutkimustilanne on tämän takia lähtökohdiltaan haastava, mutta ei kuitenkaan ennenkuulumaton. Siinä on omat etunsa ja haasteensa. Hänen on ollut mahdollista tukeutua tutkimuskirjallisuuteen ja käydä keskustelua muiden tutkijoiden tutkimusten kanssa. Toisaalta mielekkään oman tutkimusnäkökulman löytäminen sekä uusien löytöjen ja oivallusten esiin nostaminen on sitä vaativampaa mitä lähempänä samaa teemaa aiemmat tutkimukset ovat.

Nokelaisen tutkimus lähtee liikkeelle Venäjän maaliskuun 1917 valankumouksen vaikutuksista ja päättyy uskonnonvapauslain valmistumiseen 1922. Tutkimuksessa luterilainen kirkko on yhtäältä vertailuryhmä, jota vasten ortodoksisen kirkon suhde valtioon piiryy näkyviin. Toisaalta luterilainen kirkko saa intressiryhmän roolin.

Tekijä rekisteröi muun muassa ajanlaskukiiat, Venäjän ortodoksisen kirkon Suomen ortodokseja koskevat uudistuspyrkimykset ja Suomessa tehtyjen ratkaisujen jännitteisen suhteen yleisortodoksiin kaanoneihin. Varsinainen tutkimus ei kuitenkaan kohdistu näihin seikkoihin vaan tekijä pitäytyy or-